

Dienoraðtinë refleksija – autentiðko atvirumo imitacija

Darius Klibavièius

Vytauto Didþiojo universitetas,
Filosofijos katedra, K. Donelaièio g. 52,
LT-44244 Kaunas
El. paðtas darius_klibavicius@yahoo.com

Straipsnyje dienoraðtinë refleksija pristatoma kaip *kasdienio gyvenimo atvirumo* forma. Remiantis autentiðkumo kriterijumi, tiriamas ir apraðomas dienoraðtinës refleksijos nuoðirdumo laipsnis. Kasdienio supratimo plotmëje dienoraðtis atstovauja maksimaliai nuoðirdþiai raðanëiojo pozicijai ir tampa iðtisu asmeninës patirties suintensyvavimo regionu. Analizës metu paaiðkëja, kad dienoraðëio raðymas yra simuliuotas santykis su *kitu* arba *pakitusiu* savimi, todël dienoraðëio kaip intymiojo þanro „nuoðirdumas“ yra *teorinio* savës paþinimo praktika. Dienoraðtis pasirodo esæs atvirumà imituojantis þanras ir autentiðko santykio su kitu pakaitalas, atskleidþiantis teorinës refleksijos struktûrà ir prigimtà. Straipsnyje remiamasi H. G. Gadamerio, P. Ricoeur'ø hermeneutiniais darbais. Empiriniai pavyzdþiai pasitelkiami ið A. N.-Niliûno, S. Nëries, W. Gombrowicziaus, A. Bobkowskio dienoraðëiø.

Raktaþodþiai: dienoraðtis, refleksija, atvirumas, „að“ tapatybë, diskursas

DIENORAÐTININKO TAPATYBË – SOLIPSISTINIS „AÐ“ TEMATIZAVIMAS

Pastanga apmàstyti *atvirumà* reikalauja savës paþinimo analizës ir klausimo „kas að esu?“ iðkëlimo. Paþinti save galima ne tik deskriptyvios analizës dëka, bet ir iðlaikant tiesioginà santykà ir *kreipiantis* á Kità asmenà pokalbyje: „Paþinsiu tave“, mano paþinëjau, „paþinsiu taip, kaip pats esu paþintas“. (...) Vieðpatie, kad ir koks bûëiau, esu tau matomas“, o þmonës – „Tai padermë, smalsaujanti paþinti kitø gyvenimà, bet tinginti iðtaisyti savjà. Kodël stengiasi iðgirsti ið manæs, kas esu, tie, kurie nenori iðgirsti ið tavæs, kas yra jie patys? (...) Juk kà reiðkia iðgirsti ið tavæs apie save jei ne paþinti save?“ (Augustinas 2004: 213–214). Filosofijos iðtakose girdimas „paþink save“ imperatyvas yra labai stiprus, taëiau intensyvûs „að“ reflektavimo procesai, nutolà nuo betarpiðko pokalbio, sukelia rimtø metodologiniø komplikacijø. „Að“ tapatybës suvokimas glaudþiai susijæs su *Kitu*, mat savës paþinimas nëra privilegijuotas kiekvieno asmens priëjimas, jis nuolatos koreliuoja su *Kitu* ir grindþiamas intersubjektyvumu.

J. P. Sartre'as pataria nuoðirdumo ieðkoti ne santykiuose su kitais (*Mitsein*), bet santykiuose su paëiu savimi. Dienoraðtininkas, norëdamas bûti savimi, ne-iðvengiamai paneigia save: „Nuoðirdumo struktûra nesisiskiria nuo saviapgaulës struktûros, kadangi nuoðirdus þmogus konstituojasi kaip tai, kas jis yra, *kad juo nebûtø*“ (Caprø 2000: 99). Interpretuojant teks-

tus, iðryðkëja melo ir saviapgaulës problema. Anot H.-G. Gadamerio, „(...) melas nëra tiesiog kaþko klaidingo teigimas. Èia turime reikalà su slepianëia ðneka, kuri þino“, todël aiðkinant daugiaprasmius dienoraðëiø tekstus tenka taikyti hermeneutinà metodà, „mat hermeneutika paprastai ásikia tuomet, kai neástengiama susikalbëti tarpusavyje ir su savimi“ (Gadamer 1999: 105–106).

Dienoraðtis reikalauja iš skaitytojo tai, kas *tolima*, paversti *artima*, kas *svetima* – *sava*, nes *skaitantysis* gali suprasti diskursà geriau uþ *raðantjà* „Paversti savu“ tai, kas anksëiau buvo ‘svetima’, tebëra pagrindinis visos hermeneutikos tikslas“, o „suprasti autoriø geriau, negu jis gebëjo suprasti save – reiðkia jo diskurse glûdinëià atvërimo galià iðskleisti uþ riboto jo paties egzistencinës situacijos horizonto“ (Ricoeur 2000: 104–105).

Dienoraðtis yra mëginimas susikalbëti su savimi arba komentuoti save kitiems, todël supratimo problema aðtriausiai iðkyla tuomet, kai paþinti *Kità* mëginama ne tiesiogiai, bet per tekstus kaip medijas – uþraðus, pastabas, esë, dienoraðëius – ilgaamþæ *ad se ipsum* tradicjà. Ðiai mediatyvinio ir introspekcinio màstymo krypëiai priskirtinos stoiko M. Aurelijaus pastabos *Sau paëiam*, šv. A. Augustino *Pokalbiai su savimi* ir *Iðpaþinimai*, M. Montaigne'io *Esë*, B. Pascalio *Mintys*, J. J. Rousseau *Iðpaþintis*, taip pat uþraðø knygelio, sàsiuvinio pavidalu iðkristalizuota A. Camus, F. Nietzsche's, S. Kierkegaard, L. Wittgensteino etc. kûryba. Ðie autoriai mëgino permàstyti ir

užfiksuoti savo intymaus vidinio gyvenimo niuansus, taip artindamiesi prie *nuoširdaus* savipažinimo. J. J. Rousseau griebiai saviaprašymo metodo ir *Išpažintai* pradeda A. P. Flako epigrafu „Aš tave pažįstu kaip nuluptą“. Toliau tęsia: „Aš imuosi dalyko, kurio niekas iki šiol nesiėmė ir kuris niekad nesulauks pasekėjų. Noriu savo artimui parodyti žmogų visu jo prigimties nuogumu, ir tasai žmogus būsiu aš. Tik aš. Aš pažįstu savo širdį ir pažįstu žmones. (...) Parodžiau save tokį, koks buvau iš tikrųjų (...)“ (Rousseau 2000: 6). Skirtingai negu dv. Augustino *Išpažintai*, J. J. Rousseau *Išpažintis* yra nuo autentiško pokalbio nutolusi „aš“ savianalizė.

Pažvelkime į A. N.-Niliūno ir W. Gombrowicziaus esminę apmąstymų centrą – „aš“.

A. N.-Niliūnas	W. Gombrowiczius
1983, 1986, 1994 Aš esu visa, kas yra, todėl aš galiu ieškoti tik savęs. (...) Bet išpažintis – ne mano sritis. (...) Nemeikdėiuose (...) aš pradėjau kalbėti <i>kita kalba</i> ir <i>aš tapau aš</i> (N.-Niliūnas 2003: 228, 161, 407).	1953–1954 Pirmadienis Aš. Antradienis Aš. Trečiadienis Aš. Ketvirtadienis Aš. Aš esu svarbiausia ir vienintelė mano problema: vienintelis iš visų mano personažų, kuris man iš tikrųjų rūpi (Gombrowicz 1998: 15, 205).

„Aš“ tematizavimas

M. Montaigne *Esė* rašo: „Niekuo aš taip nesidomiu ir nieko taip nestudijuoju, kaip save patį. Aš – mano metafizika ir mano fizika. Man svarbiau gerai pažinti save, o ne Ciceroną“ (Montenis 1983: 166). B. Pascalis pastebi, kad su deklaruojamu atvirumu ne viskas yra be priekaištų: jis kritikuoja M. Montaigne sumanymą „piešti save“, jo „painą, šokinėjantą“ eseistiną metodą, kuris „apylaisviu ir apygašliu“ mąstymu oponuoja nuoširdžiam pamaldumui. Bet pripažįsta: „Reikia daug pastangų norint perimti tai, ką Montaigne turi gera. (...) Reikia pažinti save: (...) už tai nieko nėra geriau“ (Pascal 1997: 26). B. Pascalis daugiausia dėmesio skiria tvarkingo mąstymo metodo paieškai, nes mąstymas yra esminis žmogiškąją būtybę išskiriantis bruožas. Tačiau mąstymas „nendriškas“ – trapus ir suponuojantis klaidos ar netvarkos galimybes: „Tvarkingai mąstyti – reikia pradėti nuo savęs: nuo savo Autoriaus ir savo galutinio tikslo“ (Pascal 1997: 57).

Mąstantį lydi atsitiktinumas, mintys pasprunka ir ne visi tyrimo objektai pasiduoda sisteminiam išdėstymui. B. Pascalis imasi kompromiso: „Uprašysiu eia savo mintis be tvarkos, bet gal šis išdėstymas nėra be

tikslo. Tai tikra tvarka, ir ji visuomet įenklina mano tikslą paėia savo tvarka“ (Pascal 1997: 114–115). *Tvarkos* problema sprendžiama ir L. Wittgensteinas: „mano stilius lyg bloga muzikinė kompozicija (sakinys). (...) Jei aš mąstau apie temą pats sau neketindamas rašyti knygos, aš šokinėju aplink ją; man tai yra vienintelis natūralus mąstymo būdas. Dėlioti savo mintis į tvarkingą seką man yra kanėia“ (Wittgenstein 1980: 39, 28). Pasak rašanėjų, rašymo stilius liudija *nuoširdumo* laipsną: nuoširdus rašymas *sau* yra netvarkingas, o tvarkinga struktūra įenklina skaitytojui skirtą diskursą.

M. Montaigne imasi eseistikos kaip adekvaėiausio savitros būdo. Pradėjęs tyrimą nuo savės, jis tikisi išryškinti savipažinimo ir nuoširdumo tendencijas, todėl *Esė* žangoje kreipiasi į skaitytoją žodžiais: „Eia labai nuoširdi knyga, skaitytoju. (...) aš noriu, kad mane matytų kasdienišką, paprastą ir natūralų, nesivaržantį ir nesimaivantį: aš esu toks, koks eia pavaizdavau“ (Montenis 1983: 25). Vis dėlto „Koks žemas ir veidmainys yra tas, kuris sako: ‘Aš nutariau būti nuoširdus su tavimi’. Ką darai, žmogau? To nereikia iš anksto pareikšti; (...) Prikišamai rodomas nuoširdumas yra peilis“ (Aurelijus 1997: 151–152). Siekis sukurti savo paveikslą ar įvaizdį, skirtą skaitytojui, verėia abejoti tokio sumanymo nuoširdumu. Tad kaip atvirtinti kriterijus, identifikuojančius autoriaus nuoširdumą? Publikuotas darbas yra atvira viešumui erdvė, ir naratyvo autorius neretai paklūsta estetiniam siekiui atsiskleisti *nekasdieniškai*. „Savąją knygą Montaigne vadina ‘tiekos švairiausio dalyko kratiniu’, ‘maišaliene, kurią aš eia keverzoju’ (...). Jis nenuilsdamas taip pabrėžinėja savo rašymo manieros neišmoningumą, privatumą, natūralumą ir savaimingumą, (...) sakdamas, kad jo vaizdavimas, kad ir koks būtų permainingas ir švairialypis, vis dėlto niekad (...) neprasilenkia su tiesa“ (Auerbach 2003: 305). Autorius kuria spontaniškumo efektą nuoširdumui pabrėžti ir kintanėio „aš“ analizei paryškinti.

M. Montaigne „(...) išpuėia mašmojus ir per daug kalba apie save“ (Pascal 1997: 26). Tą patį daro lenkų rašytojas egotistas¹ W. Gombrowiczius. Jo subjektyvioji „aš“ analizė sieja descartiškąją „ego“ su postmoderniąja „aš“ dekonstrukcija ir reliatyvizmu: „Neperdedant galima pasakyti, kad W. Gombrowiczius yra vienas radikaliausio ‘apnuogintos sielos’ tradicijos atstovė. (...) *Dienoraštyje* jis pasiekė neregėto saviaprašymo atvirumo“ (Sverdiolas 1998: 7). Esminė „aš“ tema funkcionuoja ne tik *Dienoraštyje*, bet ir kituose kūriniuose. „Aš“ galėtų būti pakeistas kitu personažu, bet skaitytojui leidžiama suprasti, jog svarbiausia vieta atitenka autoriui: „Aš, lenkų rašytojas, aš, Gombrovėius, pasileidau paskui tą įaltvykslę lyg apėavėtas (...)“ (Gombrowicz 1996: 52). Kokia alter-

¹ *Egotizmas* – perdėtas savės vertinimas, domėjimasis savimi, siekimas atkreipti į save aplinkinio dėmesį (Tarptautinio žodyno žodynas 2001: 189).

natyva gali būti savajam 'aš'? „Juk tas, kuris kalba apie save sakydamas 'aš', būtinai tiek nutylės, kiek ir sumeluos, o tas, kuris vadintų save 'jis' ir pabandytų aprašyti save iš išorės, irgi pateiktų tik dalį tiesos. Tad blaškymasis tarp 'aš' ir 'Gombrowiczius' (...) leidžia tuo pačiu metu girtis ir demaskuoti!“ (Gombrowicz 1999: 180).

Nagrinęjant dienoraštininko tapatybę ir dienoraštinio nuodirdumo galimybes sąlygas, paaiškėja, kad dienoraštinė refleksija yra narcisistinė ir nenuodirdi, nes gėrėjimuisi savimi pačiu būtinas „nimfos“ – įtūrovai arba dienoraštinio skaitytojai.

NARCISISTINIS GĖRĖJIMASIS KAIP SUBJEKTYVUMO DISKURSAS

Dienoraštis – vienas ryškiausių rašytinio bandymo gilintis į save, tačiau kaip paaiškinti patį dienoraštinio statusą? Kas tai: nuodirdumo užuovėja ar ciniškas nudizmas? Paanalizuokime Alfonso Nykos-Niliūno ir Witoldo Gombrowicziaus dienoraštinę kūrybą. Iš pradžių ir A. N.-Niliūnas, ir W. Gombrowiczius imasi dienoraštinio kaip erdvės, kurioje gali jaustis saugiai tarsi namuose. Sakraliai intensyvi, privati gimtojų Nemeikdėių atmosfera dvelkia visame A.N.-Niliūno dienoraštyje. W. Gombrowiczius elgiasi tendencingai ir paverčia dienoraštą „dienoraštinio“ žanru, adaptuotu skaitytojui, kur išnyksta perskyra tarp *realybės* ir *regimybės*. Jis nerimauja dėl savo *beginkliškumo* ir abejoja, ar sugebės sėkmingai perimti kritiko funkcijas komentuojant save, tačiau šitiekina, jog „dienoraštis“ gimsta tiksliai pagal kūrėjo W. Gombrowicziaus valią ir tampa konkrečia laikysena skaitytojo atžvilgiu, todėl sustiprina tikrumo, nuodirdumo, „apsinuoginimo“ iliuziją.

A. N.-Niliūnas	W. Gombrowiczius
1980 09 29 „Dienoraštis (bent man, t. y. intensyviai žmogui) reikalingas dėl to, kad galėtum, Maironio įdėtais tariant, 'autentiškai išdėsti' (sau) visa tai, ko negali pasakyti viešai (...) ir kuo gali dalintis tik su savim, t. y. kalbėti be mažiausios diplomatijos, nebijodamas nieko užgauti (...)“ (Niliūnas 2003: 100–101).	1960 „Koks pasitikėjimas užliejo man širdį, kai pamačiau, kad galiu komentuoti save. (...) kai šivariau su savo <i>Dienoraščių</i> , pajutau turintis rankoje plunksną – stebuklingas jausmas, kurio man nesuteikė nei <i>Ferdydurkė</i> , nei kiti kūriniai, atsiradę tarytum patys savaime... tarytum už manęs... Nuo tos valandėlės plunksna ėmė man tarnauti...“ (Gombrowicz 1999: 253).

Dienoraštinio rašymo privalumai

W. Gombrowiczui publikuoto dienoraštinio teikiamas viešumas yra vienas „programos“ komponento

gauti dėmesį ir pripažinimą. Ilgainiui jis pasijunta padėties šeiminkas ir imasi provokacijų prieš skaitytoją. Autorius avilioja patiklų skaitytoją į privačias valdas ir 1954 metų penktadienį taria: „Koks jums kyla špūdis skaitant mano dienoraštą? Ar ne toks, tarytum žiopylis iš vidurio kaimo įsivengė įsvangantą vibruojantą fabriką ir vaikštinėja po ją tarytum po savo darbą?“ (Gombrowicz 1998: 166). W. Gombrowiczius sukeičia akcentus: *viešam išstatymui* pasmerkiamas ne dienoraštinio autorius-fabrikantas, bet svetimas erdves lankantis skaitytojas-žiopylis, nė truputėlio nenuvokiantis apie literatūrinę virtuvę. Tokie spontaniški W. Gombrowicziaus išpuoliai vadintini *beprotiškais*: „Podá 'beprotiškas' pavartojome todėl, kad W. Gombrowiczius linksmo publiką bufonadomis.

A. N.-Niliūnas	W. Gombrowiczius
1991 12 16 „Dėkart parsinešiau iš Catonsville bibliotekos keletą knygų, jų tarpe Dickenso <i>Nicholas Nickleby</i> . Pirmajame puslapyje kažkokio nepagarbaus skaitytojo didelėmis raidėmis išrašyta: BORRING! Kiek ėmiau kito pasipiktinusio skaitytojo atsakymas: NOT TO THE INTELLIGENT. Deja, po keliolikos puslapių turėjau sutikti su mažiau inteligentišku skaitytoju, tik nedrėsau juodu ant balto prisidėti prie savo pirmakop dialogo“ (Niliūnas 2003: 340–341).	1955 „Pasakyti ar nepasakyti? Maždaug prieš metus nutiko man štai koks dalykas. Callao gatvėje užėjau į kavinės tualetą... Sienos buvo išmargintos piešiniais ir užrašais. (...) parašiau ispaniškai, ak, štai visiškai nekalta, kažką panašaus į 'Ponios ir ponai, tai mūsų prigimtis...' (...) Dvejojau, ar jums šitai atskleisti. Dvejojau ne dėl savo prestižo, o todėl, kad rašytas žodis neturi pasitarnauti platinant kai kurias ... manijas... Bet vis dėlto neslėpsiu: niekad, niekad nė pagalvot nebūčiau pagalvojęs, kad šitai gali būti toks ... sukreipiantis dalykas... (...) Jame slypi kažkas ... kažkas nuostabaus ir kerinčio... veikiausiai kylančio iš baisaus užrašo (...) <i>viešumo</i> , užrašo, sujungto su absoliučiu atlikėju, kurio nustatyti neįmanoma, <i>anonimiškumu</i> “ (Gombrowicz 1998: 268–269).

Viešumo ir privatumo inversijos dienoraštyje

Iš tikrųjų jis pavidė, nuolat provokuodamas skaitytoją, ir varė ją į kampą, versdamas pripažinti nemaloniais tiesas“ (Mišos 1996: 482). Viena tiesų yra tai, kad skaitytojas mano galas nevaržomai smalsauti dienoraščio detalėmis, tačiau pasijunta stebimas budrios autoriaus akies. W. Gombrowiczius daugybę kartų peršengia padarumo ribas ir savo provokacijomis demaskuoja romantinę dienoraščio privatybę. Jis ciniškai „apsinuogina“, kad tuoj pat paneigtų savo „nuogumą“ ir ją nemalonią padėtų pastūmėtu patą skaitytoją. Autorius ávirtina dienoraštą kaip teorinę membraną, kuri reguliuoja *viešą* ir *privatų* erdvės apytaką.

Šiose citatose permąstomas poreikis neáširašyti viešoje erdvėje. Bibliotekos knyga arba kavinės tualeto yra *viešo* naudojimosi erdvės. „Pasiųmėjimas“ raštu yra ne prigimties, bet kultūros ir išsilavinimo suformuotas poreikis, galintis tapti grafomanija. „Kartais tokie úprašai virsta viešais susirašinėjimais, karnavalinėmis intrigomis“ (Mažeikis 2005: 183). Šiuo atveju dienoraštis panaudojamas kaip dar viena *viešoji terpė*, kurioje perpasakojami ankstesni „áširašymai“. A. N.-Niliūnas ir W. Gombrowiczius yra profesionalai ir gerai suvokia rašymo procesą lydinčias provokacijas. W. Gombrowicziui malonu viešinti kerinčius, su ciniška sąmone suaugusius vaizdus, mat dienoraščio tekstas yra autorio ir skaitytoją skiriantis estetinis tarpininkas. Todėl šioje *intymio tariamybio*

žirdumo sklaidai, nes tekstu perteikiamas „nuožirdumas“ ją slegia. Tai atvirumas, kuris iš karto paneigiamas rašymo aktu. Neribota savo vidujybės analizė ir mėginimai atvirauti sukelia autentiškumo krizę: „atlapažirdis“ „(...) veikia, turėdamas slaptą motyvą, nes visados atvirai kloja savo argumentus, kone rodyte rodydamas juos visiems“ (Nietzsche 1995: 175).

W. Gombrowiczius, matydamas tariamo nuožirdumo neišvengiamybę dienoraštyje ir kalbėjimasi su saviimi girdinti kitiems, paverčia dienoraštą savas komentavimo metodu, o patą skaitytoją – konkrečią terpe, kurioje skleidžiasi rašančiojo talentas. Tokiu būdu dienoraštis tampa ambivalentišku dariniu „tarp sau ir kitiems“ (Daujotyte 2001: 188).

A. N.-Niliūnas siekia būti nuožirdus sau ir savo skaitytojui, bet suvokia šio projekto trapumą. W. Gombrowiczius supranta, kad tariamo atvirumo sąskaita ir autodemaskavimusi jis ciniškai manipuliuoja savo skaitytoju. W. Gombrowiczius tikisi demaskuoti melą, o A. N.-Niliūnas atvirauja manydamas išvengsiąs melo. Dėl to jie abu patenka į teorinės refleksijos sferą ir užsisklendžia saviapgaulėje.

Siekiant suprasti tekstą „geriau už patą autorio“, neverta empatiškai gilintis į teksto autoriaus nuotakas ir būsenas, nes svarbiausia „(...) yra ne tos dvasinės būsenos, kurioje kažkada buvo rašantysis, atnaujinimas, bet paties teksto atkūrimas, vadovaujantis šiame tekste išsakytu prasmės supratimu“ (Гадамер 1988: 449).

Dienoraščiuose atsiveria dviprasmiškas paėio dienoraštiniškų santykis su kitu autorio dienoraščiais ir jų „intymiosiomis“ erdvėmis. Svarbi A. N.-Niliūno pozicija Salomėjos Nėries atžvilgiu ir W. Gombrowicziaus santykis su Andrzejaus Bobkowskio dienoraščiu.

W. Gombrowicziaus pozicija skaidri – jis smalsauja ir patiria satisfakciją domėdamasis *kito* intymiąja erdve, svetimo gyvenimo centrais ir paraštėmis². Jis aiškiai verbalizuoja „pagrašintose ar sumeluotose“ dienoraščio tikrovės neišvengiamybę, kurią pats gamina. Dienoraščio statuso ir likimo klausimu A. N.-Niliūnas pasisako grieptai, net radikaliai: „(...) jo kritinis *aš* daugiausia yra *antifenomenologinis* – kitu kūryba aptariama savo, o ne paėio kūrinišką kalba, savumo-svetimumo požiūriu“ (Daujotyte 2003: 117). Autorius skausmingai reaguoja į brandaus menininko diskreditaciją ankstyvaisiais jo paties dienoraščiais, kuriuos ragina naikinti. Ankstyvasis A. N.-Niliūno dienoraštis yra spontaniškas poezijos atgarsis, nepretenduojantis į svarius būties ar kūrybos apmąstymus: „Ankstyvasis dienoraštis, apimantis laikotarpą nuo

A. N.-Niliūnas	W. Gombrowiczius
1998 11 15 „Po <i>Dienoraščio fragmento 1938–1970</i> paskelbimo, átraukdamas eiliną dienos árašą, jauėiuosi lyg aš pats þiūrėėiau sau per petą ir sekėiau savo paties rašomus þodþius. Dėl to viskas iðeina taisyklingiau, atsargiau, nuosekliau; viskas labiau organizuota; ir tatau man atima norà rašyti“ (Niliūnas 2003: 548–549).	1953 „Rašau šà dienoraštà nenorom. Nenuožirdus jo nuožirdumas slegia mane. Kam aš rašau? Jeigu sau, tai kodėl leidþiu spausdinti? O jeigu skaitytojui, tai kodėl apsimetu, kad kalbuosi su savimi? (...) Falšas, glūdintis paėiame šio dienoraščio sumanyme, atima man dràsà, ir aš atsiprašau, ak, labai atsiprašau...“ (Gombrowicz 1998: 67).

Dienoraščio rašymo trūkumai

plotmėje neámanomas *tikrasis nuožirdumas* ir suvokimas to, kas autentiškai *tikra*.

A. N.-Niliūnà dienoraščio pavieðinimas trikdó. Rašančiojo patirties autentiškumas blėsta tuoj pat, kai iðkyla spausdinimo grėsmė: slopsa minėio dėstymo atvirumas, gilėja turinio atranka. Antrasis A. N.-Niliūno dienoraščio tomas sulaukia grieptos autoriaus savicenzūros. Rašytojas pajunta realią grėsmę nuo-

² Dienoraščio rašymo-skaitymo procesas susijęs su ne-reflektuojanėia kasdiene *das Man* sąmone, kurià M. Heideggeris aptaria *ðnekalò, smalsavimo, dviprasmybės* dimensijomis: „Būtis-vienas-su-kitu *das Man* stichijoje (...) yra átemptas, dviprasmiškas prisitaikymas vienas prie kito, slaptas abipusis ðniukðtinėjimas“ (Heideggeris 1992: 91).

A. N.-Niliūnas 1958 02 16 „Antano Venclovos redaguotø Salomėjos Nėries <i>Raštø</i> III tomas: dienorašėiai, prozos gabalai, laiškai etc. Skaitant ūiuos ‘privaėius’ poetės raštus, pirmiausia kyla klausimas: kam juos reikėjo skelbti? (...) atrodo, lyg sàmoningai bŭtø buvø norėta atkreipti smalsaus skaitytojo dėmesà á pernelyg jau þemà ūios silpnos moteriškės ir talentingos poetės intelektualinà lygà menkà estetinà skonà etc. Viskas ėia tiesiog siaubingai sentimentalù, gimnazistiška. (...) Morala: deginkite laiškus ir dienorašėius, visi, ypaė ankstyvus, kuriems gresia nors ir maþiausias pomirtinio paskelbimo pavojus, kad paskui nesigailėtumėte, jau gulėdami po velėna!“ (Niliūnas 2002: 312–313).	W. Gombrowiczius 1958 „Krintu ant lovos – ilsiuosi – daþniausiai su Andrzejaus Bobkowskio <i>škiecis plunksnele</i>. (...) Baisiausiai mėgstu skaityti dienorašėius, mane átraukia svetimo gyvenimo duobė, tegu pagraþinta ar netgi sumeluota, bet, ðiaip ar taip, tai sŭrymas, pagerinantis tikrovės skonà, ir man malonu supinoti, kad, pavyzdþiui, 1942 metø geguþės 3 dienà Bobkowskis Vincennes miške mokė þmonà vaþiuoti dviraėiu. O aþ? Kà aþ veikiau tà dienà? (Gombrowicz 1999: 117).
S. Nėris 1923 03 29 „(...) visi lig šiol raþyti mano dienynø sapnai, svajojimai (neþinau, kaip tikrai pavadinti) yra kaþkoki migloti, nerealūs, (...) kartais visai betiksliai svaiėiojimai... Kad mano vadinamieji dieniniai uþraðai ágautø ðiek tiek rimtesnės iðvaizdos, ágytø ðiokios tokios prasmės, imsiuos tirti, studijuoti vien savo sielà, charakterà, savo plusus ir minusus (...). Taigi ir pradėsiu savàja autobiografija... Oi, kaip nejauku, baugu net analizuoti savo gyvenimas... (...) Ai, ai, kvailiukė! Pati savės baidausi, savo ðeðėlio bijau... juk niekas neskaitys, nestudijuos tø mano sielos pergyvenimø, kuriuos ið savo sielos kalėjimo paleisiu sàsiuvinin, nes atminty kartais þŭva, nugrimzta amþinai...“ (Nėris 1957: 299–300).	A. Bobkowskis 1942 05 03 „Prieð kelias dienas atsitiktinai pavyko man nusipirkti moteriškà dviratà Ðiandien anksti nuėjome á Vincennes miškà pirmai pamokai. Saulėtà pavasario dienà pŭtė ūvelnus vėjas. Po ketvirtvalandþio prilaikymo, Basia jau pradėjo vaþiuoti pati, o po valandos iðmoko nusėsti ir uþsėsti. Prisėdome saulėkaitoje. Paskui aþ nuvaþiavau namo, paėmiau duonos, sŭrio, vyno ir gràþau á miškà Valgėme susiglaudæ, nes vėjas atvėso, o paskui jau drauge vaþiavome alėja ir takeliais. Ir buvome labai laimingi“ (Bobkowski 1985: 94).

Dienorašėiø vertinimo kriterijai

1938 metø vasaros iki 1944 m. rudens, yra intensyviausias, tarsi pulsuojuantis. (...) Kai kurie áraðai lyg dar nesustingusi, galutinėmis formomis neatauðusi poetinė magma“ (Daujotyte 2001: 190).

A. N.-Niliūnas kaltina poetà teoretiškumo stoka, minėiø nenuoseklumu, savipaþinimo analizės iðliekamosios vertės minimumu. Tai suponuoja pasiŭlymà atsakyti savo *praeities* ir *patirties* dienorašėio kaip meno kŭrinio kokybės vardan. Smalsulio atþvilgiu skaityti ankstyvuosius *kito* asmens dienorašėius su ten slypinėiais ieðkojimais ir sentimentalumu turėtø bŭti kur kas ádomiau negu brandþiuosius, nes jie atveria ávairesnius asmenybės brendimo rakursus. Bet hermeneutiniam aiðkinimui svarbus ne tik dvikryptis judėjimas „sava-svetima“, „suprasta-nesuprantama“. Dar svarbiau ástraukti á tiesioginà pokalbà kuriame iðgyvenamas „aþ-kitas“ bendrumas, o „aþ-tu“ kalbėjimasis yra laiduojamas *santykio*. Taėiau daugeliui dienoraštininkø bŭdingas solipsistinis „santykis“, nes jø tekstuose kalbama *apie* save tariamø pokalbininkø – skaitytojø akivaizdoje.

IÞVADOS

Dienorašėiai, esė, pastabos, uþraðai ir kiti intymiojo pobŭdþio raštai negali laiduoti raðanėiojo nuodirdumo, nes, nepaisant þanro specifikos, raðantysis visada þvelgia á save kaip *kità* arba *pakitusà* save ir susipainioja solipsistinėje „aþ“ tematikoje. Iðanalizavus dienoraštinà refleksijà, atkreiptinas dėmesys á tai, jog ūioje pozicijoje nelieka *Kito*. Ðà faktà iðduoda pastanga gintis nuo Kito þvilgsnio atsitveriant narcisistinio pobŭdþio savianalize.

Tariamasis dienorašėio nuodirdumas yra viena ið reakcijø á teorinės refleksijos negalimumo atidengimà ir pastanga iðsilaikyti joje remiantis melo struktŭromis. Dienorašėio raðymas yra teoretizuotas uþsiėmimas, mat skatina dienoraštininkà kurti tekstà kaip antrinà tikrovė ir uþgopia tiesioginio santykio patirties galimybà, todėl dienoraštis yra patogi terpė skleisti ciniškam tikrovės demaskavimui arba iðvieðinti tariamo nuodirdumo savianalizė. Savideskripcija pasitarnauja kaip þvilgsnio prikaustymo prie savės paties

priemonė, pajėgianti subjektą išlaikyti teorijoje po to, kai jis pats suvokia nesustabdomą savo pozicijos savinaiką.

Dienoraštinio diskurso produkavimas yra „ad“ įvaizdžio kūrimo metodas ir autentiško santykio su *Kitu* pakaitalas. Dėl savo narcisistinio įvilgsnio nukreiptumo šis save dienoraštinė refleksija pasirodo esanti ciniška, teoriška, uždara ir sąmoningai užsiverianti autentiškam santykiui.

Gauta 2004 09 21

Literatūra

1. Auerbach, E. 2003. *Mimesis: tikrovės vaizdavimas Vakarų pasaulio literatūroje*. Vilnius: Baltos lankos.
2. Augustinas, A. 2004. *Išpažinimai*. Vilnius: Aidai.
3. Aurelijus, M. 1997. *Sau paėiam*. Vilnius: Vyturys.
4. Bobkowski, A. 1985. *Szkice piórkiem (Francja 1940–1944)*. Londyn: Kontra.
5. Daujotytė, V. 2001. *Esė apie poeziją ir esimą*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
6. Daujotytė, V. 2003. *Literatūros fenomenologija: problemikos kontūrai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
7. Gadamer, H.-G. 1999. *Istorija. Menas. Kalba*. Sud. A. Sverdiolas. Vilnius: Baltos lankos.
8. Gombrowicz, W. 1998. *Dienoraštis 1953–1956*. T. 1. Vilnius: Vyturys.
9. Gombrowicz, W. 1999. *Dienoraštis 1957–1961*. T. 2. Vilnius: Vyturys.
10. Gombrowicz, W. 1996. *Pornografija*. Vilnius: Lege artis.
11. Heidegeris, M. 1992. *Rinktiniai raštai*. Sud. A. Šliogeris. Vilnius: Mintis.
12. Mažeikis, G. 2005. *Filosofinės antropologijos pragmatika ir analitika*. Ėiauliai: Saulės delta.
13. Miłosz, Cz. 1996. *Lenkų literatūros istorija*. Vilnius: Baltos lankos.
14. Montenis, M. 1983. *Esė*. Vilnius: Mintis.
15. Nėris, S. 1957. *Raštai*. T. 3. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
16. Nietzsche, F. 1995. *Linksmasis mokslas*. Vilnius: Pradai.
17. Niliūnas, A.N.- 2002. *Dienorašėio fragmentai 1938–1975*. Vilnius: Baltos lankos.
18. Niliūnas, A.N.- 2003. *Dienorašėio fragmentai 1976–2000*. Vilnius: Baltos lankos.
19. Pascal, B. 1997. *Mintys*. Vilnius: Aidai.
20. Ricoeur, P. 2000. *Interpretacijos teorija: diskursas ir reikšmės perteklius*. Vilnius: Baltos lankos.
21. Rousseau, J.-J. 2000. *Išpažintis*. Vilnius: Alma littera.

22. Sverdiolas, A. 1998. „Witoldo Gombrowicziaus aš ir kiti“, in Gombrowicz, W. *Dienoraštis 1953–1956*. Vilnius: Vyturys, 6–12.

23. *Tarptautinio podpišo podynas*. 2001. Vilnius: Alma littera.

24. Wittgenstein, L. 1980. *Vermischte Bemerkungen / Culture and Value*. Oxford: Basil Blackwell.

25. Āāāāā āā, Ā.-Ā. 1988. *Ēnōēfā ē ī āōīā: īnīīāū ōēēīn. āāđī āīāāōēēē. Ī ī nēāā: Ī đī āđāññ.*

26. Ņāđōđ, ĀE. Ī. 2000. *Āūōēā ē īē-ōī: ōīūō ōāīīī āīīēīāē-āñēīē īīōīēīāēē. Ī ī nēāā: Đāñī ōāēēēā.*

Darius Klibavičius

REFLECTIONS ON THE DIARY AS AN IMITATION OF AUTHENTIC OPENNESS

Summary

The reflections presented in this article regard a diary as a form of *openness* in everyday life. The hermeneutic works by H. G. Gadamer and P. Ricoeur provide the basis for this analysis; whereas, the empirical examples are taken from the diaries of A. Nyka-Niliūnas, S. Nėris, W. Gombrowicz, and A. Bobkowski. The article explores and describes reflections regarding the degree of sincerity in diaries according to the criterion of *authenticity*. A diary represents the maximally sincere state of its writer, usually in the sphere of everyday understanding.

During the analysis, it becomes clear that diary writing is a simulated relationship with the *other* or the *modified* self. Thus, the “sincerity” of a diary, as a genre of intimacy, is merely a theoretical praxis of self-recognition. It is not only the two-way movement between the “self” and the “other”, which is of importance to the hermeneutic explanation of a diary. It is the ability of the persons involved in a discourse to engage in a direct conversation by which the affinity of the “I–other” interaction is always experienced.

A diary appears to be only a substitutional genre, which imitates *openness*. Since the diarist produces a text as a secondary sort of reality, it precludes the possibility of experiencing a direct relationship. The diary is actually a convenient medium for disclosing a cynical reality or describing a seemingly sincere self-analysis, which depends on the structure and nature of theoretical reflection. A diarist solidifies the self-identity and makes it thematic, as a method for creating a solipsistic “I” image in the eyes of diary readers. Due to its narcissistic view, a reflection on the diary encourages a subjective discourse. Theoretics, cynicism, and the closure of consciousness towards an *authentic relationship* are the foundations for such a subjective discourse.

Key words: diary, reflection, openness, self-identity, discourse